

Година IX, бр. 99, март 2006

СПИСАНИЕ ЗА ТЕОРИЈА И ПРАКТИКА

*Д-р Ѓорѓи Михајловски
ПАТ ДО НОРМАЛИЗАЦИЈА*

*Д-р Ѓордана Витанова
Татјана Талеска, Дипл. Ек.
ПАЗАР НА ПАРИ II*

*Д-р Силвана Шиклеска-Пашовска
ДИВИДЕНДНАТА ПОЛИТИКА И
ПОЛИТИКАТА НА ДИНАМИЧЕН
СТОПАНСКИ РАЗВИТОК II*

*М-р Наташа Несторовска
МЕСТОТО И УЛОГАТА НА ЛИДЕРОТ ПРИ
ВОВЕДУВАЊЕТО НА ОРГАНИЗАЦИСКИТЕ ПРОМЕНИ*

99

ISSN 1409-6781

9 771409 678008

**МИКРО
БИЗНЕС КРЕДИТ**

- ✓ Без хипотека и залог
- ✓ Брза и лесна процедура
- ✓ Најниски месечни рати
- ✓ Без конкретна намена

СТОПАНСКА БАНКА АД - СКОПЈЕ
членка на NBG групацијата

Во овој број:

Д-р Ѓорѓи Михајловски ПАТ ДО НОРМАЛИЗАЦИЈА	6	Сузана Макрешанска ФИСКАЛНАТА ПОЛИТИКА ВО УЛОГА НА СТАБИЛИЗАТОР IV	25
Д-р Гордана Витанова Татјана Талеска, дипл. ек. ПАЗАР НА ПАРИ II	9	ПРИЗНАНИЕ ЗА УСПЕШНО РАБОТЕЊЕ НА КОМЕРЦИЈАЛНА БАНКА АД СКОПЈЕ	31
Д-р Силвана Шиклеска - Пашовска ДИВИДЕНДНАТА ПОЛИТИКА И ПОЛИТИКАТА НА ДИНАМИЧЕН СТОПАНСКИ РАЗВИТОК II	13	Зоран Темелков ПРОМЕНЕТЕ ВО СУПЕРВИЗИЈАТА ВО БАНКАРСКАТА ИНДУСТРИЈА ПОД ВЛИЈАНИЕ НА БАЗЕЛ I И БАЗЕЛ II СПОГОДБАТА II	32
М-р Наташа Несторовска МЕСТОТО И УЛОГАТА НА ЛИДЕРОТ ПРИ ВОВЕДУВАЊЕТО НА ОРГАНИЗАЦИСКИТЕ ПРОМЕНИ	18	Драги Аргировски СВЕТСКИ МОДЕЛИ НА ВОЗИЛА	35
Марина Мијовска ДРЖАВЕН ЗАВОД ЗА СТАТИСТИКА	23	БЕРЗАНСКИ БАРОМЕТАР	37
		СТАТИСТИЧКО КАТЧЕ	40
		БИЗНЕСОТ ОВОЈ МЕСЕЦ	42

Издавач (Editor): "ЕУРО-МАК-КОМПАНИ" ДОО- СКОПЈЕ

Издавачки совет: д-р Ѓлиѓор Бишев (прејседател), Андреја Јосифовски, Доне Таневски, д-р Драгољуб Арсовски, Кајтерина Даскалова, м-р Марјан Бојациев, м-р Најденко Појоски, Ристјо Гушков, д-р Рубинчо Заревски, д-р Тихомир Јовановски, Трајче Мукаџиов, Трифун Костиовски.

Редакција (Editorial): Проф. д-р Тихомир Јовановски, д-р Андријана Ристиќска, д-р Антонија Никифорова, д-р Брајислав Милошевиќ, Владимир Павлески, д-р Гордана Трајковска, д-р Гордана Вишанова, д-р Гоце Пејћески, Даниела Шверџиска, д-р Дејан Мицковиќ, д-р Димко Кокароски, Драги Аргировски, м-р Златко Вејеровски, м-р Зоран Јовановски, д-р Зоран Јолески, д-р Зорица Божиновска, д-р Ирена Кикеркова, д-р Јован Пејковски, д-р Кајтерина Илијеска, д-р Љубчо Печијарески, Мира Тодорова, д-р Олга Традишка - Темнузова, м-р Пејтар Гошев, д-р Славица Роческа, д-р Софроние Миладиновски, д-р Таки Фиџи, д-р Тихомир Чејреџанов, д-р Трајко Славески, д-р Шабан Превала.

Главен и одговорен уредник (Editor in Chief): Проф. д-р Тихомир Јовановски

Секретар (Secretary): Цвеканка Виларова

Техничко уредување (Computer and technical processing): Еуро-Мак-Компани, Скопје

Печати (Printed): "ВИНСЕНТ ГРАФИКА" - Скопје

Адреса на редакцијата (Publishers address): ул. Црвена ошпилина б.б., 1000 Скопје

Телефон (Phone): 3211-915, 3211-864 ; **тел/факс (Phone/fax):** +389 (0)23119-218

Web: www.emc.mk **E-mail:** euromakcompany@hotmail.com

Единствен даночен број (ЕДБ): МК4030992257114

Жиро сметка (giro account): 300000001076348 Комерцијална банка Скопје

Девизна сметка: 40100-62016-1625730522-21808 Комерцијална банка Скопје

Годишна претплата: Денарска пројивредност 70 ЕУР, за европски земји 130 ЕУР, за прекуокеански земји 150 УСД, плус 5% ДДВ.

Списанието се оданочува со повластена даночна стапка согласно членот 30 од Законот за данок на додадена вредност.

Носител на материјалните права е издавачот. Забрането е препечатување, копирање и умножување на написите или нивни делови без претходно обезбедена согласност од издавачот.

Погледите изнесени во објавените статии се на авторите на текстовите и не секогаш ги искажуваат погледите и ставовите на Редакцијата на "Економија и бизнис"

ЗОРАН ТЕМЕЛКОВ

ПРОМЕНЕТЕ ВО СУПЕРВИЗИЈАТА ВО БАНКАРСКАТА ИНДУСТРИЈА ПОД ВЛИЈАНИЕ НА БАЗЕЛ I И БАЗЕЛ II СПОГОДБАТА II

3.1 Поголеми промени на 1988 Капитал Акорд

Последица од новите финансиски инструменти како и промените во финансиските пазари, е потребата за модификација на 1988 Базел стандардите (Cuneo, 2003). Поважни промени што може да се издвојат, според Jones и Spratt (2001) се следниве:

- Најпрвин поделбата помеѓу OECD и non-OECD земји членки е отс-

транета, што е показател за зголемувањата хармонизација на финансиските пазари.

- Проценката на кредитбилитетот е уште една важна промена што ќе ја претрпи акордот од 1988 година. Со воведување на новите стандарди одговорноста за проценка на кредитбилитетот ќе припадне на Надворешна Агенција за Оценување на Кредит Рејтинг (External Credit Assessment Agency, ECAI).

- Таканаречениот "владин под" во Базел I стандардите ги ограничува

банките и корпорациите да имаат кредитите рејтинг поголем од рејтингот на нивната влада. Со воведување на новите стандарди ова ограничување е целосно отстрането.

- Исто така промени се направени и за опсегот на "ризичните кошници". Целта на оваа промена на опсегот е поефикасно имплементирање на диверсификацијата на ризикот во корпоративните побарувања. За таа цел 50% пондер е даден на средства со "A" рејтинг и 150% пондер на средства со "B" рејтинг.

Figure 1: The three pillars of Basel II Accord

Pillar 1	Pillar 2	Pillar 3
Minimum capital requirements to cover:	Supervisory review process of capital adequacy	Market discipline and disclosure
- Credit risk - Market risk - Operational risk	To ensure banks have good monitoring and management of risk processes	Requirements that allow capital adequacy to be compared across institutions

Source: Lastra (2004)

Table 1: Sovereign risk weights assigned

Sovereign creditworthiness	AAA to AA-	A+ to A-	BBB+ to BBB-	BB+ to B-	Under B-
Risk - Weights	0%	20%	50%	100%	150%

Source: Jones and Spratt (2001)

Table 2: Banks weights

External credit rating of banks	AAA to AA-	A+ to A-	BBB+ to BBB-	BB+ to B-	Below B-	Unrated
Risk - Weights	20%	50%	50%	100%	150%	50%
Risk weights for short-term claims	20%	20%	20%	50%	150%	20%

Source: Jones and Spratt (2001)

Table 3: Risk weights assigned to Corporations

Credit Assessment	AAA to AA-	A+ to A-	BBB+ to BB-	Below BB	Unrated
Risk - Weights	20%	50%	100%	150%	100%

Source: Jones and Spratt (2001)

4. Базел II стандарди (трите столба)

Според Jorg (2004) со имплементирање на Базел II Акордот, таканаречениот "one-size-fits-all" систем за проценка на капиталната адекватност е напуштен со поставување на трите столба (pillars) на Базел II. Исто така Jorg (2004) и Coulombe et al (2000) додаваат дека главна цел на овие пилари е хармонизација на интернационалните стандарди и економската вредност на risk management. Во табелата што следи е прикажана структурата на новите Базел стандарди.

4.1 Pillar 1:

Минимални Капитални Барања

Пилар I од новиот Базел Акорд се однесува на пресметувањето на минимални капитални барања. Според Базел I минималното капитално барање е 8% од капиталот наспрема ризично пондерираната актива. Базел II стандардите ја задржуваат класификацијата на капиталот (Coulombe et al, 2000; Lastra, 2004). Со новиот Базел II Акорд, измени се направени врз методите за проценка на ризикот (Jones and Spratt, 2001; BCBS, 2003; Jorg, 2004). Исто така Jorg (2004) додава дека новите Базел стандарди овозможуваат зголемена

флексибилност за имплементирање на методите за проценување на ризикот. Под базел I, назначените ризични пондери претставуваат ризичноста на кредитобарателот, од каде што произлегува создавањето на ризични профили на кредитобарателите, како што се: корпоративни, влади и банки (Jones and Spratt, 2001; Coulombe et al., 2000). Во продолжение Jones and Spratt (2001) истакнуваат дека алокацијата на ризичните пондери се разликува врз основа на членување во OECD и времето на доспевање на кредитот (краткорочно, долгорочно).

Новите Базел стандарди ставаат во употреба нова структура (методи) за проценување на оперативниот ризик, каде што проценката на пазарниот ризик останува иста (Jones and Spratt, 2001).

Трите главни компоненти на минимални капитални барања презентирани од BCBS (2003) се: дефиниција на регулативен капитал, ризично пондерирали средства и минималниот коефициент од капитал/ризично пондерирали средства. Со цел да се пресмета капиталниот коефициент, вкупните ризично пондерирали средства ќе биде воспоставен со множење на капиталните барања за пазарен и оперативен ризик со 12.5, кое што претставува реципроцитет од минималниот капитален коефициент од 8%. Нареден чекор е собирање на добиените резултати на сумата од ризично пондерираните средства добиени за кредитниот ризик (BCBS (2003)).

Наредните три табели имаат за цел да ги презентираат ризичните пондери назначени за: банки, владини и корпоративни кредитобаратели со различен рејтинг. Имено од AAA како највисок рејтинг, до пондери назначени за кредитобаратели кои што не се рејтувани.

4.2 Pillar 2:

Супервизорски надзор на адекватноста на капиталот

Базелскиот Комитет укажува на постоенето на четири основни (фундаментални) принципи за супервизорски надзор (supervisory review) претставени во вториот пилар, подржани од су-

первизорски упатства (BCBS, 2003; Coulombe et al, 2000).

Првиот принцип дава до знаење дека сите банки треба да поседуваат систем кој ќе врши проценка на адекватноста на вкупниот банковен капитал наспроти нејзиниот ризичен профил. Исто така овој принцип ја наложува потребата за стратегија земајќи во предвид задржување на нивото на капитал (BCBS, 2003).

Додека првиот принцип ги претставува обврските на банката, вториот принцип се однесува на одговорностите на супервизорите. Имено, супервизорското тело ќе ги прегледа и оценува внатрешните проценувања и стратегии за капиталната адекватност, заедно со способноста на банките да го испитуваат и осигураат нивното исполнување на регулаторни капитални коефициенти (BCBS, 2003). Во случај каде што исходите од овие процедури се незадоволувачки, BCBS (2003) потен-

цира дека соодветни супервизорски мерки можат да бидат наложени од страна на супервизорите.

Третиот принцип потенцира дека почетна точка на супервизорите ќе биде дека банките ќе ги извршуваат нивните активности со суфицит на регулаторниот капитален коефициент над минимумот и исто така ќе имаат способност да ги обврзат банките да го одржуваат нивото на капиталот изнад овој минимум (BCBS, 2003).

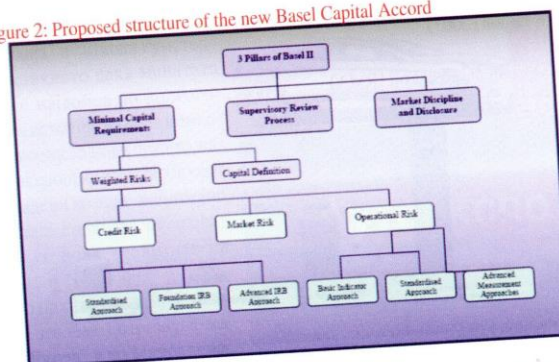
Според BCBS (2003) четвртиот процес се однесува на супервизорските мерки. Имено супервизорите можат да побараат да се вмешаат во почетна фаза, со цел да спречат опаѓање на капиталот под минималното ниво потребно за одржување на ризичниот профил на банката. Исто така супервизорите се во состојба да побараат брзи и корективни мерки во случај кога капиталот не е задржан или поново воспоставен (BCBS, 2003).

Table 4: Compliance Function

Objectives	<ul style="list-style-type: none"> • Maintaining integrity • Guarding reputation • Adhering to regulations, laws and rules • Meeting codes of conduct
Targets	<ul style="list-style-type: none"> • Maintaining integrity • Guarding reputation • Adhering to regulations, laws and rules • Meeting codes of conduct
Techniques	<ul style="list-style-type: none"> • Monitoring • Assessing • Conducting risk assessment exercises • Advising • Reporting • Training and educating • Evaluating

Source: Wolfe and Edwards (2004)

Figure 2: Proposed structure of the new Basel Capital Accord

Source: Susnik (2001)

4.3 Pillar 3:

Пазарна Дисциплина

Целта на Базелскиот Комитет со воспоставување на третиот столб е да промовира пазарна дисциплина и истовремено да ги дополни другите два столба (BCBS, 2003). Со воспоставување на третиот pilar учесниците на пазарот ќе имаат можност сами да оценат круцијални информации кои што се однесуваат на "score of application", капитал, изложеност на ризик, процеси за проценување на ризикот, и на капиталната адекватност на институцијата (BCBS). Општите барања за објавување на информации се состојат од четири групи:

- Првата група е принципи за објавување, кои што потенцираат дека банката треба да поседува официјална (формална) политика за објавување на информации одобрена од бордот на директори.

- Овој кодекс треба да се однесува на методот на банката за донесување одлуки кои што се однесуваат на тоа какви објавувања ќе бидат направени, и од што ќе се состои внатрешната контрола за процеси за објавување на информации (BCBS, 2003).

- Барања кои што земаат во предвид score of application се претставени во втората група.

- Третата група се однесува на

објавување на капиталната адекватност.

- Четвртата група ги зема во предвид аспектите кои што имаат круцијална важност за проценување (оценување) на институциите од страна на учесниците во пазарот. Според BCBS (2003) овие аспекти ги влучуваат различните ризици со кои што се соочуваат банките, како и методите за справување со истите (видете анекс 2 до анекс 4 за попрецизни информации во врска со квалитативните и квантитативните барања за објавување.

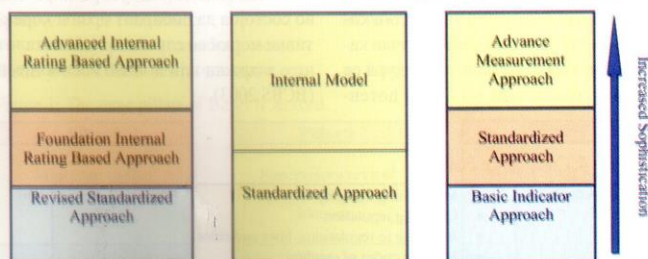
4.4 Казнени мерки и исполнување на стандардите

Според Wolfe и Edwards (2004) и BCBS (2005) креирани се 11 општи принципи за исполнување на стандардите. Дополнително тие потенцираат дека треба да постои внатрешен агент одговорен за имплементирање на принципите за исполнување на стандардите и чија задача е да го намалува ризикот за исполнување на стандардите. Наредната табела ги презентира основните елементи на функцијата за исполнување.

4.5 Дефинирање на ризици и методи за нивно проценување

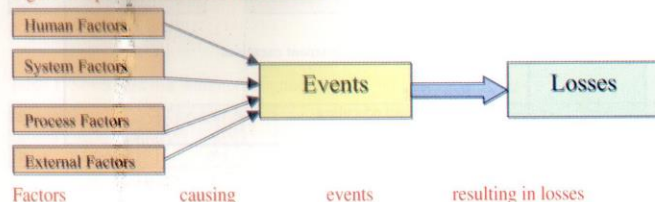
Табелата што следи, го покажува начинот на кој е структуриран Базел II Аккордот. Поточно, ризиците кои што се земаат во предвид во новиот Аккорд, заедно со предложените методи за проценување на ризикот за оперативен ризик и кредитен ризик. За целта на пресметување на ризикот банките имаат две опширни (види слика 3) алтернативи, и тоа: преку апликација на стандардниот метод (подржан од надворешна рејтинг агенција) или внатрешен рејтинг системи (Estrella et al, 2000). Исто така од слика 3 може да се види дека предложените методи (пристапи) имаат различно ниво на софистицираност, почнувајќи од стандардниот со најниско ниво на софистицираност. Високата софистицираност на одредени методи се должи на фактот дека тие вклучуваат развивање на индивидуални рејтинг системи од страна на банката. Додека стандардниот метод се заснова на надворешна агенција (Estrella et al, 2000; Mrak, 2003; Lowenton, 2003).

Figure 3: capital requirements approaches recognized within the Basle II framework.

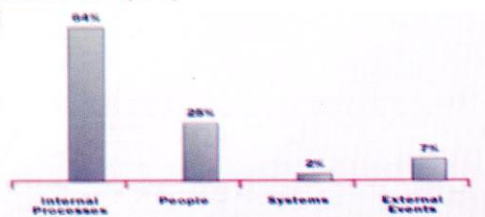
Source: Lastra (2004)

Figure 4: Operational risk loss mechanism

Source: Lowenton (2003)

Figure 5: Operational Risk Poll (RMA)

Source: Lowenton (2003)